

SPOŁECZNE I POLITYCZNE UWARUNKOWANIA SYTUACJI KOBIET W POLSCE W XX WIEKU (DO ROKU 1989).

Wiek XX to wiek wielkich zmian na terytorium Polski; I wojna światowa; odzyskanie niepodległości; 20 lat budowania państwa i wybuch II wojny światowej; niepodległość na warunkach radzieckich i okres suwerennej Polski.

Społeczne i polityczne warunki życia kobiet w Polsce bardzo się zmieniały i były różne w różnych okresach XX wieku:

1. Okres pod zaborami, do czasu odzyskania przez Polskę niepodległości -1900 – 1918
2. II Rzeczpospolita –okres niepodległości 1918 -1939
3. Okres II wojny światowej - 1939 – 1945
4. Socjalizm – 1945 - 1989 -
5. Demokracja – od 1989

W tym opracowaniu przedstawione zostaną prawa kobiet w okresie II Rzeczpospolitej i w okresie demokracji ludowej, czyli socjalizmu powszechnie określanym jako komunizm.

Lata 1918 - 1939

Do czasu odzyskania niepodległości w 1918 Polki miały ograniczone prawa we wszystkich trzech zaborach.

Prawa wyborcze uzyskały Polki w odrodzonej Polsce w listopadzie 1918 r. Ordynacja wyborcza stwierdzała: „Wyborcą jest każdy obywatel państwa bez różnicy płci, który ukończył lat 21”. Zrównanie praw potwierdziła Konstytucja Marcowa w 1921 roku.

Pomimo konstytucyjnie zagwarantowanego równouprawnienia poszczególne ustawy nie przestrzegały tej zasady np ustawa o służbie cywilnej z 1922 warunkowała wstąpienie kobiety do służby państwowej od zgody jej męża. Praktyka stosowania prawa pozostawiała również dużo do życzenia. Pierwsza kobieta sędzia mianowana została dopiero w roku 1929.

Pierwsze wybory do Sejmu, w których kobiety mogły wziąć udział biernie i czynnie odbyły się w 1919 roku. Władze partii politycznych były zdominowane przez mężczyzn i stawiały opór przed dopuszczeniem kobiet na listy wyborcze. Kobiety uzyskały wtedy w wyborach 8 mandatów, co stanowiło 1,85% liczby posłów. Parlamentarzystki pochodziły niemal wyłącznie z elity ziemiańsko-inteligenckiej. Nie zajmowały jednak wysokich stanowisk i rzadko zabierały głos w sprawach wielkiej polityki. Walczyły o zmiany w prawie cywilnym, prawie pracy /np., żeby nie zatrudniać małoletnich, przeciwko nocnym zmianom dla kobiet/. II Rzeczpospolita zmieniła status kobiety w prawie cywilnym. Projekt prawa małżeńskiego z 1929 roku przewidywał zrównanie prawa żon i mężów. Przewidywał też wprowadzenie świeckiej formy małżeństwa i rozwodu. Projekt ten nigdy nie stał się prawem z powodu sprzeciwu Kościoła katolickiego.

II Rzeczpospolita nie rozwiązała problemu dyskryminacji kobiet w dostępie do edukacji. Przeszkodą była niewielka liczba żeńskich szkół średnich. Córki bogatych rodziców były posyłane do szkół prywatnych. Reszta dziewcząt była wykluczona z możliwości zdobycia średniego i wyższego wykształcenia.

Lata 1945 – 1989

Okres Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej (PRL) po zakończeniu II wojny światowej przyniósł wielkie zmiany w życiu polskich kobiet. Kobiety uzyskały pełny dostęp do nauki wolnej od opłat i zaczęły się kształcić na wielką skalę. Polska Ludowa propagowała emancypację kobiet. Głosiła równouprawnienie płci i wzywała kobiety do włączenia się do pracy w przemyśle i w rolnictwie. Wiązało to się z koniecznością odbudowy kraju z powojennych zniszczeń, niedoborem mężczyzn, którzy zginęli podczas wojny. Praca zawodowa kobiet stała się standardem a nie czymś szczególnym tylko dla kobiet ambitnych albo koniecznością wynikającą z biedy. Powszechnie głoszony szacunek dla kobiecej pracy nie przekładał się na realia. Istniał podział na przemysł ciężki /męski/ i lekki /kobięcy/. Podczas gdy propagandowe hasła głosiły równość kobiet, w zakładach włókienniczych w Łodzi w latach 50-tych na 400 majstrów były tylko 3 kobiety. Ale nie było bezrobocia, nie było problemu ze znalezieniem nowej pracy.

Kodeks rodzinny z 1950 r. przewidywał cywilne małżeństwa i rozwody.

W 1956 roku w Polsce zalegalizowano aborcję ze względów medycznych i społecznych. Zabiegi dokonywano nieodpłatnie. Stało się to jednak tak powszechne, że w wielu przypadkach zastępowało antykoncepcję.

Władze PRL uznały, że spełniły postulaty feminizmu. Prawdą jest, że legalizacja aborcji nastąpiła w PRL 20 lat wcześniej niż w USA i Francji. Formalnie zagwarantowano równość płci, zalegalizowano środki antykoncepcyjne. Jednak zła jakość tych środków spowodowała rozpowszechnienie się aborcji jako metody kontroli urodzeń.

W okresie PRL realnie poprawiły się warunki życia kobiet, ale trzeba pamiętać o problemach z zaopatrzeniem, zaniżaniem kobiecych płac, blokowaniu awansów.

W PRL nie rozwinął się żaden ruch feministyczny ani nie została podjęta przedwojenna tradycja emancypantek. Polki miały prawa, którymi nie dysponowały w tym czasie Francuzki, ale nie miały świadomości, co one znaczą. Polki nie nauczyły się walczyć o swoje prawa i słabość tą przenieśli do nowego ustroju.

Uwarunkowania sytuacji kobiet polskich w demokracji, czyli po roku 1989 zostaną omówione w oddzielnym opracowaniu.

Autorki: Magda Rogozińska, Grażyna Matulewicz

Links:

- www.trybunal.gov.pl/wszechnica/akty/konstytucja_marcowa.htm/ available 24.09.2013/
- www.trybunal.gov.pl/akty/dekr_pilsud3.htm /available 24.09.2013/
- http://pl.wikipedia.org/wiki/Sytuacja_kobiet_w_II_Rzeczypospolitej /available 24.09.2013 /